

Signaleringen – Signposts

R. Aerts, e.a., ***Land van kleine gebaren. Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-1990*** (achtste herziene druk; Nijmegen: SUN, 2013, 384 pp., ISBN 90 6168 624 5); Joris Gijzenbergh, e.a. (eds.), ***Creative Crises of Democracy*** (Philosophy & Politics 23; Brussel [etc.]: Peter Lang, 2012, 444 pp., ISBN 978 90 5201 797 6).

De achtste druk van het bekende handboek van Aerts e.a. onderscheidt zich van de voorafgaande vooral door de toevoeging van een nieuw hoofdstuk over de periode sinds 1990, waarin De Rooy verwarring en instabiliteit benadrukt. Dergelijke perioden vormen het hoofdonderwerp van de bundel geredigeerd door Gijzenbergh e.a. Volgens de samenstellers ligt bij de periodieke crises waarmee democratieën nu eenmaal behept zijn, ten onrechte de nadruk op het destructieve aspect ervan. Zij zien er momenten van herschepping in, die politici en samenleving in staat stellen geijkte formules te vernieuwen en aan te passen. Achttien bijdragen over verschillende Europese landen en vooral over Nederland moeten deze stelling onderbouwen.

Lars Andersson, Lukas Burgering, Heidi Wulfsen, ***Ik zal handhaven. Beatrix, koningin in een veranderd land*** (Amsterdam: Boom, 2013, 304 pp., ISBN 978 94 6105 659 7) en Jutta Chorus, ***Beatrix. Dwars door alle weerstand heen*** (Amersfoort: Wilco, 2013, 344 pp., ISBN 978 90 254 3202 7).

Gegeven het voorbereidend werk dat erin steekt, moeten deze boeken al grotendeels geschreven zijn geweest toen Beatrix haar aftreden aankondigde. Ze hebben een duidelijk verschillende invalshoek. Andersson, Burgering en Wulfsen leggen nadruk op de officiële functie van de vorstin en beschrijven deze aan de hand van interviews met politici en enkele deskundigen. Chorus schreef daarentegen op basis van een veelheid van bronnen een biografie waarin ze persoon en ontwikkeling van Beatrix schetst in min of meer tragische termen.

René Bastiaanse, **Onkuisheid. De Nederlandse biechtpraktijk 1900-1965** (Zwolle: WBooks, 2013, 303 pp., ISBN 978 90 663 0150 4).

De titel kan een geïnteresseerde lezer op het verkeerde been zetten. Bastiaanse onderzocht namelijk niet hoe het in de biechtstoelen toging, maar hoe priesters daarop werden voorbereid. Hij deed dit met behulp van lesmateriaal en collegeaantekeningen. Na een inleiding over de priesteropleiding behandelt hij eerst het lesmateriaal over vijf tegennatuurlijk geachte seksuele onderwerpen en vervolgens veranderingen in de biechtpraktijk. Er volgen nog twee delen over natuurlijk geachte seksuele onderwerpen en over gevaarlijke verborgen verleiders als zingen, dansen, zwemmen en kamperen.

Riny Benschop, Teun de Bruijn, Ineke Middag, **Historische atlas van Dordrecht. Stad in het water** (Nijmegen: Vantilt, 2013, 79 pp., ISBN 978 94 600 4129 7).

Ook dit deel van de serie historische atlassen mag er zijn. Dordrecht, formeel de eerste stad van Holland en lange tijd de belangrijkste haven, verloor tijdens de Gouden Eeuw economisch langzaam terrein, maar behield opmerkelijk veel invloed en daarnaast tot op de dag van vandaag een grote charme. Kaarten, illustraties en ondersteunende tekst geven hier een mooi beeld van en onderstrepen bovendien de nauwe verbondenheid tussen stad, water, en natuurgebieden als de Biesbosch.

A.M.J.A. Berkvens, H.J.J.M. van der Bruggen, R.M.L.M. Magnée, **Rechtspraak in Roermond, 1580-2012. Van Soevereine Raad naar Rechtbank Limburg** (Hilversum: Verloren, 2013, 336 pp., ISBN 978 90 8704 351 3).

Toen per 1 januari 2012 de rechtbank Maastricht met die van Roermond tot de rechtbank van Limburg fuseerde, raakte die laatste stad na ruim vier eeuwen haar eigen justitiële functie kwijt. De drie redacteurs stelden een zeer gevarieerde bundel samen die het rijke verleden van de verschillende instellingen goed weerspiegelt. De institutionele geschiedenis van opeenvolgende rechtbanken wordt afgewisseld met biografische schetsen van ambtsdragers en beschrijvingen van spraakmakende rechtszaken, subalterne en verbonden rechtbanken en tenslotte de Orde van Advocaten.

Peter Bitter, Viera Bonenkampová, Koen Goudriaan, **Graven spreken. Perspectieven op grafcultuur in de middeleeuwse en vroegmoderne Nederlanden** (Hilversum: Verloren, 2013, 256 pp., ISBN 978 08 7042 09).

Begravenisgebruiken zeggen veel over de identiteit van groepen en individuen in een bepaalde samenleving. De redacteurs brachten dertien bijdragen bijeen die allerlei aspecten van begravenisgebruiken uit de periode 1000-1800 bezien vanuit verschillende disciplines. De meeste bijdragen gaan over Nederland, met een enkel uitstapje daarbuiten. Ze zijn geordend in vier thema's: zorg voor het dode lichaam, ceremonieel, identiteit en groepsbewustzijn. Interessant is vooral dat de schrijvers menen in begravenisgebruiken ontwikkelingen te zien die zich onttrekken aan gangbare tijdvakindelingen.

Helleke van den Braber, Inger Leemans (eds.), **Explosieve debatten. Kritische tradities in Nederlandse en Engelse tijdschriften 1750-1940** (Bijdragen tot de geschiedenis van de Nederlandse boekhandel. Nieuwe reeks 13; Zutphen: Walburg Pers, 2012, 191 pp., ISBN 978 90 5730 839 0).

Volgens Van den Braber en Leemans weten samenlevingen niet goed raad met kunstcritici. Ze worden enerzijds gevreesd en bespot, anderzijds beschouwd als van marginaal belang, terwijl hun werk nogal eens wordt afgedaan als armoedig vergeleken met een geïdealiseerd verleden. Na een inleiding van de twee redacteurs beschouwen twaalf bijdragen ontwikkelingen in vooral literaire kritiek sinds 1760 aan de hand van specifieke gevallen.

Piet J. Buijnsters, **Geschiedenis van antiquariaat en bibliofilie in België (1830-2012)** (Nijmegen: Vantilt, 2013, 445 pp., ISBN 978 94 6004 123 5); Aafke Boerma, Ingrid Jongeneel, Rickey Tax, **Verzamelkoorts. De veelzijdige collecties van Museum Meermann-Westreenianum** (Den Haag: Meermann, 2013, 94 pp., ISBN 978 90 813402 0 5) en Alex C. Klugkist, Sybren Sybrandy, **Van knekelhuis tot kloppend hart. Geschiedenis van de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit Groningen 1615 tot heden** (Groningen: Barkhuis en Universiteitsbibliotheek Groningen, 2012, 244 pp., ISBN 978 94 9143 118 0).

Terwijl de toekomst van boek, boekhandel en bibliotheek steeds onzekerder lijkt te worden, mag de geschiedenis ervan zich in een doorgaande belangstelling verheugen. Het Haagse Museum Meermann-Westreenianum zette het afscheid van zijn markante conservator Jos van Heel luister bij met een bundel van zes bijdragen over verschillende onderdelen van de verzameling, voorafgegaan door een beschouwing over Van Heels belangrijke werkzaamheden. Klugkist en Sybrandy beschreven de geschiedenis van de Groningse Universiteitsbibliotheek en hadden het goede idee specifieke collecties ervan apart te behandelen. Buijnsters onderzocht na zijn geschiedenis van het Nederlandse antiquariaat (2007) de ontwikkelingen in België, waar naar verhouding de meeste

bibliofielen van Europa te vinden zouden zijn. Een toetsing van die stelling ontbreekt helaas.

Rudolf van Dijk, ***Twaalf kapitfels over ontstaan, bloei en doorwerking van de Moderne Devotie*** (Middelleeuwse Studies en Bronnen 140; Hilversum: Verloren, 2012, 536 pp., ISBN 978 90 8704 314 8).

Om Van Dijk te eren vanwege zijn veertigjarig dienstverband, bundelde het Nijmeegse Titus Brandsma Instituut voor de studie van spiritualiteit twaalf deels niet eerder gepubliceerde studies van zijn hand. Omdat Van Dijk zijn leven wijdde aan de Moderne Devotie biedt het boek een prachtig overzicht van die zo belangrijke geestelijke stroming uit de Late Middeleeuwen.

Chris van Esterik, ***Verborgten vuur. Wim Tensen: verzetsstrijder en bruggenbouwer*** (Amsterdam: Boom, 2013, 247 pp., ISBN 978 94 6105 521 7).

Na zijn betrokkenheid bij het Oost-Brabantse verzet koos Tensen voor een carrière in het zakenleven en wierp zich daarnaast op als pleitbezorger voor de idealen van het verzet en voor het blijven herdenken van de lessen die de oorlog zou moeten leren. Van Esterik schreef geen omvattende biografie, maar concentreerde zich op Tensens met de oorlog verbonden en daaruit voortkomende activiteiten.

Guy Janssens, ***De Grooten Oorlog in Brusselse straatliedjes, uit 1914-1918*** (Leuven, Den Haag: Acco, 2013, 109 pp., ISBN 978 90 334 9246 4).

Janssens' grootmoeder werkte tijdens de Eerste Wereldoorlog als naaister in een atelier in de bekende Brusselse volkswijk De Marollen. De liedjes die zij en haar collega's onder het werk zongen, verzamelde zij in een schrift dat Janssens nu uitgeeft. Hij ordende ze in vier categorieën, geeft de context ervan weer en voegde bovendien een welkome annotatie toe die de tekst waar nodig begrijpelijk maakt voor hedendaagse lezers.

Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde Amsterdam, ***Jaarboek voor Munt- en Penningkunde 99*** (Herent: Peeters, 2012, 173 pp., ISSN 0920-380X).

Twee bijdragen vullen het nieuwe jaarboek. Freek Groenendijk onderzocht een bijzondere categorie rekenpenningen, namelijk die rond 1500 in opdracht van de Zuidelijke Rekenkamer geslagen werden en die, naar Neurenbergs voorbeeld, als beeldenaar een bijna naakte vrouw tonen. Een meer prozaïsch onderwerp behandelt

Albert Scheffers. In het verlengde van zijn recente dissertatie komt hij met nieuwe schattingen van de muntproductie in Nederland aan het begin van de negentiende eeuw en stelt daarmee de bekende schattingen van Besier uit 1890 bij.

Gerard Kramer, ***Schaakmat in Jakarta. Soeharto's revanche op de Haagse politiek***

(Amsterdam: KIT publishers, 2012, 400 pp., ISBN 978 94 6022 176 7).

Als gevolg van historische gevoeligheden en grote cultuurverschillen blijft de relatie tussen Nederland en Indonesië onderhevig aan sterke wisselingen. Kramer beschrijft het tamelijk recente dieptepunt begin jaren negentig van nabij, want hij was toen tweede man op de ambassade in Jakarta. Het relaas had nog aan kwaliteit kunnen winnen door annotatie van de vele citaten en het niet prijsgeven van de clou in de titel.

Rob van der Laarse, ***Nooit meer Auschwitz? Erfgoed van de oorlog na Europa's eeuw van de kampen*** (Hooghalen: Herinneringscentrum Kamp Westerbork, 2013, 89 pp., ISBN 978 90 8975 171 3).

Van der Laarses oratie uit 2012 verschijnt nu in bewerkte en geïllustreerde vorm onder auspiciën van de stichting die zijn leerstoel ondersteunt. De kracht van het betoog schuilt in Van der Laarses analyse van de interactie tussen herinneringscultuur en een veelheid van maatschappelijke ontwikkelingen. Omdat die dynamiek geen einde kent, moeten we ons volgens hem afvragen of er nooit meer Auschwitz zal zijn en of we ons dit niet eenvoudig met een uitroepteken kunnen voornemen.

Pim Reinders, Aad Vernooij, ***Alles van melk. Geschiedenis van de Nederlandse zuivelindustrie*** (Zwolle: Wbooks, 2013, 288 pp., ISBN 978 90 663 0089 7).

Zuivelproducten stonden aan de basis van de economische specialisatie waaruit Hollands Gouden Eeuw voortvloeide. Ze vormden ook een belangrijk ingrediënt voor culturele stereotypen over de Hollandse reinheid in de zeventiende eeuw. Niet iedereen zal dus Reinders en Vernooijs opvatting steunen dat de bedrijfstak 150 jaar oud is. Desondanks biedt hun boek een welkom overzicht van de zuivelindustrie sinds 1870, niet het minst vanwege de vele illustraties en de aandacht voor reclame. Wat meer cijfermateriaal en daaraan verbonden analyse zouden de waarde van het boek nog verhoogd hebben.

Ebbe Rost van Tonningen, ***In niemandsland. De vader verloren, de moeder verstoten***

(Amsterdam: Balans, 2012, 363 pp., ISBN 978 94 600 3300 1).

Beroofd van zijn vader kwam Ebbe Rost van Tonningen ook op steeds meer gespannen voet te staan met zijn moeder, die tot haar dood de nationaalsocialistische idealen uitdroeg. In het eerste deel van deze autobiografie verhaalt hij hoe hij zich daardoorheen sloeg en een carrière als ondernemer opbouwde. Het tweede gedeelte bestaat uit een relaas over Rost van Tonningens zoektocht naar de waarheid over zijn vader en diens gewelddadige dood in de Scheveningse strafgevangenis, jarenlang voor de familie verborgen gehouden.

Chris Schriks, ***Zij schreven geschiedenis. 250 Jaar Groote of Oranje Sociëteit Zutphen*** (Zutphen: Groote of Oranje Sociëteit, 2013, 239 pp., ISBN 978 90 820272 0 4).

Herensociëteiten, typische uitingen van de achttiende-eeuwse nieuwe sociabiliteit, vormden tot diep in de twintigste eeuw vaak bolwerken van de lokale elite. Dat lijkt ook in Zutphen het geval geweest te zijn, maar de schrijvers van dit boek stelden zich niet tot taak om de geschiedenis van de plaatselijke sociëteit te plaatsen in het kader van de bredere historiografie. Het is daardoor een wat naar binnen gekeerde institutionele geschiedenis geworden die vooral stadsgenoten zal interesseren.

Carolien Stolte (ed.), ***Philip Angel's Deex-Autaers: Viasnava Mythology from Manuscript to Book Market in the Context of the Dutch East India Company, c. 1600-1672*** (Dutch Sources on South Asia c. 1600-1825, 5; New Dehli: Manohar Books, 2012, 335 pp., ISBN 978 81 7304 932 3).

In 1658 bood een VOC-dienaar in ongenade aan directeur Hartsinck een fraai geïllustreerd manuscript aan dat bekende Hindoemythen over de incarnaties van Vishnu behandelt. Deze tekstuitgave biedt naast een uitvoerige inleiding over de oorsprong van het handschrift de oorspronkelijke Nederlandse tekst en een Engelse vertaling.

Gerrold van der Stroom , ***Jac. van Ginneken onder vuur. Over eigentijdse en naoorlogse kritiek op de taalkundige J.J.A. van Ginneken S.J. (1877-1945)*** (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 2012; Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU, Münster: Nodus Publikationen, 2012, ix + 372 pp., ISBN 978 90 8880 024 5 (Stichting Neerlandistiek), ISBN 978 3 89323 768 5).

In de loop van dertig jaar publiceerde Van der Stroom enige artikelen ter verdediging van de linguïst Jac. van Ginneken tegen aantijgingen van antisemitisme. Aangevuld met één nieuw stuk diende deze collectie hem in 2012 als proefschrift aan de VU. Kort samengevat meent Van der Stroom dat de aantijgingen grotendeels onterecht zijn en voortkomen uit

zijn ongemakkelijke persoonlijkheid en uitgesproken opvattingen, die hem tijdens zijn leven al flink parten speelden.

Peter Tammes (ed.), **Oostjoodse Passanten en Blijvers. Aankomst, opvang, transmigratie en vestiging van joden uit Rusland in Amsterdam en Rotterdam, 1882-1914** (Amsterdam: Menassah ben Israel Instituut, 2013, 159 pp., ISBN 978 90 815860 8 5).

Over joodse immigranten die eind negentiende eeuw uit Polen en Rusland naar Nederland kwamen, wisten we tot nu toe vrij weinig. Dit boekje vult een deel van die lacune. Opeenvolgende pogroms brachten een stroom vluchtelingen op gang, die deels in Amsterdam en Rotterdam bleven hangen. Zes korte hoofdstukken schetsen achtereenvolgens de Nederlandse berichtgeving over de pogroms, aankomst en opvang van de vluchtelingen, schattingen over het aantal dat bleef, verhalen van passanten en blijvers en de lotgevallen van families die heel specifieke sporen in Nederland nalieten, zoals bijvoorbeeld de familie Hillesum.

Jo Tollebeek, **Mannen van karakter. De wording van de moderne geesteswetenschappen** (Amsterdam: Bert Bakker, 2011, 104 pp., ISBN 978 90 351 3640 3).

In 2010-2011 was Tollebeek KB Fellow op het Wassenaarse NIAS. Eén resultaat daarvan was een rede die nu in druk verschijnt. Aan de hand van Jan te Winkel en Willem Byvanck, respectievelijk literatuurwetenschapper en KB directeur, onderzoekt Tollebeek het veranderende landschap van de geesteswetenschappen rond 1900 en doet dat vanuit de huidige discussie over de toekomst van de humaniora.

Maarten Van Dijck, Jan De Maeyer, Jeffrey Tyssens, **The Economics of Providence** (Leuven: Leuven University Press, 2012, 371 pp., ISBN 978 90 5867 915 4).

In veel landen verloren kloosterordes en congregaties tijdens de late achttiende en vroege negentiende eeuw al hun bezittingen, al dan niet als gevolg van Verlichting en Franse Revolutie. Deze bundel vraagt zich af hoe kerkelijke instellingen zich van die aderlating herstelden en betreedt daarmee een belangwekkend, maar weinig gekend terrein, namelijk de economische geschiedenis van ordes en congregaties. Van Dijck en De Maeyer leiden de problematiek in, waarna veertien auteurs bijdragen leveren over liefst acht Europese landen.

Koen Vossen, **Random Wilders. Portret van de PVV** (Amsterdam: Boom, 2013, 312 pp., ISBN 978 94 610 5522 4).

Vossen wil zo gedispasseerd mogelijk de PVV beschrijven om de partij beter te kunnen begrijpen. Volgens hem verhinderen de vaak emotionele etiketten die erop geplakt worden dit. Vossen neemt daartoe eerst Wilders onder de loep en vervolgens zijn naaste fractiegenoten. Daarna analyseert hij de ideologie van de partij, de fractie in de Tweede Kamer, de partij op stedelijk, regionaal en Europees niveau, de PVV als organisatie en de PVV-kiezers.

Leo Willems, ***Boeren in de Roerstreek. Afkomst en leven van Maria Puts (1873-1952), boerin in Posterholt*** (Hilversum: Verloren, 2013, 208 pp., ISBN 978 90 8704 358 2).

Kleine boeren kenden een hard bestaan en zeker ook in Noord-Limburg. Willems schreef een familiegeschiedenis, gegroepeerd rond het leven van zijn grootmoeder. Toen zij geboren werd, kregen kleine boeren het juist wat beter dankzij de opkomst van coöperaties; tegen het einde van haar leven kwamen dergelijke bedrijven onder druk te staan door de voortschrijdende schaalvergroting. De representativiteit van deze studie heeft iets te lijden onder de nadruk op het familieaspect.

H.E.S. Woldring, ***Een handvol filosofen. Geschiedenis van de filosofiebeoefening aan de Vrije Universiteit in Amsterdam van 1880 tot 2012*** (Hilversum: Verloren, 2013, 540 pp., ISBN 978 90 8704 330 8).

Woldring, tot zijn emeritaat centrale figuur in de door hem beschreven faculteit, vatte zijn taak ruim en vrij specifiek op. Hem interesseerde vooral het biografische aspect: wie waren de betrokken docenten, hoe vatten zij hun vak op en hoe hebben zij wat er in faculteit en universiteit gebeurde meebeleefd en meebepaald? Zodoende bevat het boek niet alleen bepaald meer dan een handvol filosofen, maar ook veel biografische informatie die een op de filosofische inhoud gerichte schrijver misschien had weggelaten. Daarnaast wist Woldring echter nog voldoende ruimte te vinden om andere aspecten van de filosofische faculteit grondig te behandelen, zodat de universitaire geschiedenis een belangrijk boek rijker is.